

Населението на гр. Севлиево

Отъ С. Поповъ.

Най-близкият съседен градъ до родното мѣсто на г-на Иширкова откъмъ изтокъ е Севлиево. Градътъ е разположенъ по лѣвия брѣгъ на рѣка Росица и не ще да е сѣществувалъ въ старото българско царство. Името му, споредъ преданието, произхожда отъ голѣмитѣ тополи — каваци, които сж расли нѣкога на мѣстото на сегашния градъ, и които по турски се наричатъ селви-а часа. Отъ тѣхното име се нарекло и селището отъ турцитѣ Селви, а отъ българитѣ — Селвиево и Севлиево.

Понеже селището има доста благоприятно географско положение на голѣмия пѣтъ отъ Търново за Ловечъ и всрѣдъ плодородна равнинка, въ него почнали да се заселватъ повече хора отъ близкитѣ села.

Броятъ на жителитѣ въ гр. Севлиево презъ турско време не може точно да се знае. У Киприанъ Робертъ (1840 год.) този брой е 8000 души, отъ които по-голѣмата частъ, и то повече турцитѣ, измрѣли презъ време на голѣмата чума (1838 г.), а по-малката частъ се спасила въ Балкана. При първото преброяване на населението въ свободна България, станало на 31. XII. 1880 година се намѣрило, че въ Севлиево живѣять 4349 мже и 4024 жени, всичко 8373 души. При последното преброяване на 31. XII. 1926 г. въ града е имало 4737 мже и 4588 жени, всичко 9325 души.

Какъ се е промѣнялъ броятъ на жителитѣ въ Севлиево презъ този периодъ отъ 47 години се вижда отъ следната таблица.

Население	Преброявания по години							
	1880	1887	1892	1900	1905	1910	1920	1926
Мже	4349	4392	4880	4961	4851	4865	4816	4737
Жени	4024	4467	4571	4981	4861	4886	4739	4588
Всичко . .	8373	8859	9451	9942	9712	9751	9555	9325

Като проучимъ числата въ тази табличка ще видимъ, че населението на градъ Севлиево е расло до 1900 година, когато то е достигнало своя най-голѣмъ брой — 9942 души, следъ която година се започва едно постоянно намаляване на този брой, който при последното преброяване спада на 9325 души, толкова, колкото сж били жителитѣ на града презъ 1890 година. Това отпослешно намаляване на населението въ Севлиево се дължи главно на измѣнитѣ се и станали по-лоши икономически условия за животъ на гражданитѣ и особено на оставането му на страна отъ Централната желѣзпѣтна линия, която бѣ прокарана далечъ на северъ отъ града. До тогава движението отъ Източна България къмъ София минаваше отъ Търново презъ Севлиево, самиятъ градъ бѣше търговско срѣдище на една голѣма околия и населението отъ полскитѣ села дохождаше въ Севлиево да си купува необходимитѣ му стоки. Следъ прокарването на ж. п. линия почнаха да се развиватъ като търговски срѣдища Павликени, станция на желѣзницата и отчасти Сухиндолъ, близо до тази станция. Изобщо за 46-годишния

периодъ отъ времето на първото до последното преброявания населението на градъ Севлиево е нарасло съ 11·37% (на гр. Ловечъ — съ 54·88%).

При тази уединеностъ на града отъ желѣзнопѣтнитѣ съобщения въ Царството, каквито иматъ вече всичкитѣ околни градове, Севлиево ще продължава да запада. Младитѣ му граждани, получили известно по-високо образование, не могатъ да намиратъ поминѣкъ въ родния си градъ и сж принудени всѣка година да се изселватъ отъ него. Поради това Севлиево е единъ отъ градоветѣ, които сж дали и даватъ голѣмъ брой изселници. Това изселване ще може да се поспре, когато градътъ се свърже съ ж. п. мрежа на царството и когато стане станция за балканския край въ Севлиевско на новата ж. п. линия София—Орхане—Турски-Изворъ—Севлиево—Търново.

По полъ населението на Севлиево се разпредѣля така: При I-то преброяване процентътъ на мъжетѣ е билъ 51·9, а при последното — 50·8. Процентътъ на женитѣ при тѣзи две преброявания е билъ 48·1 и 49·2. Тѣзи проценти показватъ, че мъжкото население на града спрямо женското е намалявало, главно поради изселвания, а като последица отъ това е расълъ процентътъ на женското население.

По мѣсторождение населението на гр. Севлиево се разпредѣля по начина, изложенъ въ следната таблица:

Година на преброяването	Р о д е н и в ъ											
	града	око- лията	ок- ржга	др. окр.	всичко въ България	Тур- ция	Юго- славия	Гър- ция	Ромъ- ния	Русия	дру- гаде	Всичко
1. I. — 1880 . .	8283	—	—	—	8283	52	—	—	2	13	23	8373
1. I. — 1887 . .	7398	—	944	425	8767	52	2	—	16	4	19	8859
31. XII. — 1892 . .	7592	—	838	878	9308	69	1	—	7	11	55	9451
„ 1900 . .	7965	758	229	815	9767	63	9	—	9	11	10	9942
„ 1905 . .	7575	839	566	646	9616	65	7	—	6	5	13	9712
„ 1910 . .	7486	995	506	645	9632	65	16	—	7	10	21	9751
„ 1920 . .	7013	1118	666	619	9416	4	57	27	27	8	16	9555
„ 1926 . .	6660	1276	505	664	9105	21	58	18	55	60	8	9325

Отъ тази таблица се вижда, че при първото преброяване почти всички жители на Севлиево сж били родени въ града. Това число ще трѣбва да се вземе съ голѣма резерва, защото не може да се допусне, че при това преброяване не е имало нито единъ жителъ, роденъ въ околията или окржга, когато при второто преброяване такива жители има вече 1360 души. При последното преброяване процентътъ на роденитѣ въ града севлиевски граждани е билъ 72·5, на роденитѣ въ Севлиевска околия — 13·7, на роденитѣ въ Търновски окржгъ — 5·4, на роденитѣ въ другитѣ окржзи въ Царството — 7·1, а на роденитѣ въ други държави — 2·4%.

По семейно положение населението на гр. Севлиево се е разпредѣляло така:

Година на преброяването	до 15 год.		неоженени		оженени		овдовѣли		напустнати		непоказани		Всичко	
	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.	м.	ж.
1880	1635	1596	998	372	1636	1596	79	459	1	1	—	—	4349	4024
1887	2007	2020	586	308	1697	1731	79	402	5	4	18	2	4392	4467
1892	2040	2026	767	428	1983	1670	76	432	4	2	10	13	4880	4571
1900	2010	2100	904	554	1917	1797	84	500	15	15	31	15	4961	4981
1905	1794	1868	1047	628	1902	1835	103	517	5	13	1	2	4851	4861
1910	1876	1856	973	674	1902	1828	100	519	13	7	—	—	4865	4886
1920	1534	1424	1226	825	1917	1813	132	659	7	18	—	—	4816	4739
1926	1687	1206	960	780	1960	1963	123	629	9	10	—	—	4737	4858

Като проучимъ тази таблица, ще намѣримъ:

I. Не оженени и не омжжени. Числото на нежененитѣ мъже, като се включи въ това число и броятъ на лицата отъ мъжки полъ до 15 години отъ първата стълбица, е било за преброяванията отъ 1880 до 1926 година следното: 2633 души, 2593, 2807, 2914, 2841, 2849, 2760 и 2647. Числото пъкъ на неомжженитѣ жени е било: 1968, 2327, 2454, 2654, 2496, 2530, 2249 и 1986 души.

Изразени процентно, тѣзи числа добиватъ следния видъ: а) нежененитѣ мъже сж съставлявали: 60·5; 60, 58, 58·8, 58·6, 58·6, 57·3 и 55·8% отъ общия брой на мъжкото население въ града; б) неомжженитѣ жени сж съставлявали; 49, 52·1, 53·7, 53·3, 51·4, 51·9, 47·4 и 43·3% отъ общия брой на женското население въ Севлиево. Тѣзи проценти показватъ, че задомяването на момцитѣ е било обикновено по-трудно отъ това на момитѣ и — че процентътъ на останалитѣ незадомени момци и моми намалява.

II. Оженени и омжжени. Числото на ожененитѣ мъже и омжженитѣ жени презъ осемтѣ последователни преброявания се вижда въ третата графа на таблицата „оженени“. Изразени процентно тѣзи числа добиватъ следния видъ: а) за ожененитѣ мъже: 37·6, 38·7, 40·6, 38·6, 39·2, 39·1, 39·8, и 41·3% и б) за омжженитѣ жени: 40, 38·7, 36·6, 36·1, 37·6, 37·5, 38·3 и 42·8%. Тѣзи проценти показватъ, че числото на задоменитѣ момци и моми се уголѣмява.

III. Вдовци и вдовици. Числото на овдовѣлитѣ мъже и жени се вижда отъ четвъртата графа на таблицата. Числата за овдовѣлитѣ мъже и жени показватъ, че ожененитѣ мъже умиратъ сравнително много по-рано и — повече отъ омжженитѣ жени, и — че числото на вдовицитѣ е нарастнало много следъ воденитѣ войни. Отъ общитѣ процентно изразени числа на овдовѣлитѣ мъже и жени се вижда, че по време на I-то преброяване вдовцитѣ сж били 14·7%, а вдовицитѣ — 85·3%, а при последното преброяване тѣ сж 16·4 и 83·6%.

IV. Напустнати и разведени въ Севлиево има малко. При първото преброяване е имало единъ мъжъ и една жена разведени, а при последното преброяване — 9 мъже и 10 жени.

По народность (и матеренъ езикъ) населението на Севлиево се е разпредѣляло презъ разнитѣ преброявания, както се вижда въ долната таблица:

Народности	Преброявания по години							
	1880	1887	1892	1900	1905	1910	1920	1926
българи	6772	7801	8536	9008	8926	8890	8693	8282
турци	1541	1021	866	891	647	672	603	811
цигани	35	13	2	4	110	146	229	117
руси	13	—	4	2	2	4	3	65
сърби	—	1	—	1	2	17	9	18
гърци	1	2	3	1	2	1	4	1
арменци	—	—	—	8	3	3	1	1
евреи	—	—	6	3	—	1	1	2
ромъни	1	—	3	9	4	12	3	8
албанци	—	—	8	6	4	1	6	9
други славяни . . .	—	11	13	2	5	2	—	—
други неславяни . .	10	10	10	7	7	2	3	10
Всичко	8373	8859	9451	9942	9712	9751	9555	9325

Предадени процентно числата отъ таблицата добиватъ следния видъ:

1) Българитѣ при първото преброяване сж били 80·90%, който процентъ постоянно се е увеличавалъ на 88, 90·3, 90·6, 91·8 (1905 год.), следъ която година почва да намалява на 91·2, 91·0 и 88·50%. Или, числото на гражданитѣ отъ българска народностъ 3 години следъ създаването на българската държава е било $\frac{8}{10}$ отъ цѣлото население на града, като това число постепенно се е увеличило до $\frac{9}{10}$, за да спадне малко презъ последнитѣ преброявания.

2) Турцитѣ при I-то преброяване сж били 18·40%, а при последващитѣ преброявания този % намалява на 11·5, 9·2, 9, 6·7, 6·9, 6·3, като при последното преброяване се покачва отново на 8·50%. Числото на турцитѣ до освобождението ще да е било приблизително на половина отъ цѣлото население на града. Отъ тѣхъ по-заможнитѣ и по-изложилитѣ се презъ време на въстанието и войната турци сж се изселили презъ време на войната и веднага следъ нея. Вече при първото преброяване турцитѣ заедно съ циганитѣ мохамедани сж само 1541 души или 18·40% отъ населението, който процентъ е намалявалъ постоянно.

3) Циганитѣ сж преброявани отдѣлно отъ турцитѣ при преброяването въ 1905 г. Тѣхното число се увеличава до 1920 г., следъ което спада наполовина при последното преброяване — на 117 души.

4) Руси при последното преброяване е имало 66 души. Тѣ всички сж руски емигранти следъ голѣмата руска революция. По-рано е имало единици руси.

5) Сърби се явяватъ въ по-голѣмо число — 17 души — при преброяването отъ 1910 година. Тѣ сж преселници и работятъ въ вжжарската фабрика въ града.

6) Други славяни — чехи и хървати — е имало при второто и трето преброявания (11 и 13 души).

Числото на севлиевитѣ граждани отъ други, неславянски, народности е бивало всѣкога малко — само по нѣколко души. При последното преброяване презъ 1926 г. въ Севлиево е имало: 8 румъни, 1 грѣкъ, 1 арменецъ, 2 евреи, 9 албанци, 5 нѣмци, 2 италианци, 2 цинцари, 1 французойка и 1 калмукъ.

По въроизповѣданіе севлиевитѣ граждани се разпредѣлятъ така, както е показано въ следната табличка:

Вѣроизповѣдания	Преброявания по години							
	1880	1887	1892	1900	1905	1910	1920	1926
православни	6767	7803	8541	9004	8925	8897	8689	8376
католици	5	8	20	11	11	9	3	4
протестанти	9	9	8	13	16	16	24	12
григоринци	—	—	—	8	1	3	—	—
мохамедани	1564	1035	877	901	758	818	836	931
израилтяни	—	—	5	3	—	1	1	2
други непоказани .	28	4	—	2	1	7	2	—
Всичко	8373	8859	9451	9942	9712	9751	9555	9325

Презъ разнитѣ последователни преброявания гражданитѣ отъ източно-православно вѣроизповѣданіе, сж съставлявали процентно: 80·8, 88·1, 90·4, 90·6, 91·9, 91·3, 90·9 и 89·5 на сто отъ общия брой на всичкитѣ жители въ града. Числото на православитѣ е нараствало успоредно съ нарастването на българитѣ. И тука нарастването се е увеличило отъ 80·8 до 91·90%, или — съ 11·10%.

Мохамеданска вѣра сж изповѣдвали турцитѣ и циганитѣ. Процентно броятъ на мохамеданитѣ се изразява въ следнитѣ числа: 18·7, 11·7, 9·3, 9·1, 7·8, 8·4, 8·8 и 9·9⁰/₀. И тука голѣмиятъ отначало ⁰/₀ на мохамеданското население се намалява успоредно съ изселването на турцитѣ отъ града.

Другитѣ вѣроизповѣдания сж имали малко последователи въ Севлиево и тѣ сж повечето преселници-чужденци. Числото на католицитѣ се е движило отъ 5 до 20 (презъ 1892 г.) и намалѣло на 4 (1926 г.) Броятъ на протестантитѣ се е мѣнилъ отъ 9 (едно протестантско семейство още отъ турско време) до 24 (1920 г.), за да спадне на 12 души (1926 г.). Армeно-григорианцитѣ се явяватъ при преброяването презъ 1900 г. (8 души), за да изчезнатъ при последнитѣ две преброявания.

По поданство цѣлото население, изобщо взето, е било отъ българско поданство. Български поданици презъ 1880 г. сж били 8358 севлиевски граждани. Това число въ следнитѣ преброявания се мѣни на: 8833, 9393, 9909, 9702, 9678, 9526 и 9228 души. Обърнати тѣзи числа въ проценти, добиватъ следния видъ: 99·8⁰/₀ при първото преброяване, а при последващитѣ: 99·7, 99·4, 99·8, 99·5, 99·3, 99·7 и 99·1⁰/₀ презъ 1926 г.

Числото на чуждитѣ поданици при последователнитѣ преброявания е било: 15, 26, 58, 33, 49, 34, 29 и 97, повечето до 1912 год. турски поданици. При последното преброяване (1926 г.) чуждитѣ поданици сж били: 70 отъ руско поданство, 11 — югославянско, 5 — румънско, 5 — германско, 2 — турско, 2 — унгарско и 1 — австрийско.

Грамотността на севлиевскитѣ граждани и гражданки сжщо така бързо се е увеличавала. Така, при второто преброяване (1887 г.) е имало само 2472 грамотни българи (при I-то не сж били събирани сведения за грамотността), при III-то — 3458 при IV-то — 4651, при V-то — 4981, при VI-то — 5310, при VII-то — 6103, а при последното — 5743 души.

Ограмотяването на мъже и жени не е вървѣло съ еднаква бързина. По-бърже е вървѣло това на мъжетѣ, а по-бавно — онова на женитѣ. Процентно горнитѣ числа за грамотнитѣ българи добиватъ следния видъ: 31·7, 40·5, 51·1, 55·8, 59·6, 70·2 и 69·8 на сто мъже и жени, взети заедно. При последното преброяване грамотнитѣ мъже българи сж съставлявали 77·5⁰/₀ отъ тѣхния общъ брой, а грамотнитѣ жени българки — 62⁰/₀, смѣтнати съ децата. Безъ тѣхъ процентътъ на грамотнитѣ мъже и жени ще бжде по-голѣмъ. Неграмотнитѣ мъже българи сж били 22·5⁰/₀, а жени — 38⁰/₀. Днесъ, 7 години следъ извършеното последно преброяване, числото и процентътъ на неграмотнитѣ мъже и жени ще е намалѣлъ още, поради това, че по-старитѣ неграмотни севлиевци и севлиевки постепенно измиратъ, като се замѣстватъ съ по-млади такива, минали вече презъ училищата и следователно станали грамотни.

Расла е така сжщо и грамотността между турското население въ града, само че по-бавно. Презъ 1900 г. е имало само 31 души турци (27 мъже и 4 жени) грамотни при 860 души неграмотни (433 м. + 427 ж.), а презъ 1926 год. грамотнитѣ турци сж 140 души (88 + 52), а неграмотнитѣ — 671 (= 330 + 341). Процентно презъ 1900 г. само 3·5⁰/₀ отъ турското население на Севлиево е било грамотно, а презъ 1926 година този процентъ се възкачва на 17·3.

Разгледаме ли пѣкъ какъ сж живѣли севлиевскитѣ жители по **домакинства**, ще намѣримъ, че едночленнитѣ домакинства сж расли въ ущръбъ на многочленнитѣ. При първото преброяване числото на едночленнитѣ домакинства е било 49, а при последното преброяване — 309. Числото на домакинствата съ по-малко членове (2 — 5 души) при второто преброяване е било 974 (за I-то нѣма такива данни), расло е постоянно и презъ 1926 г. е стигнало до 1802. Броятъ пѣкъ на по-многочленнитѣ домакинства, съставени отъ 6 до 10 души, е намалявалъ отъ 883 при II-то преброяване на 383 при последното

такова. Тъзи числа показватъ, че и въ Севлиево броятъ на семействата съ повече членове намалява, като същевременно този на семействата съ по-малко членове се увеличава. Намалѣли сж много и по-многобройнитѣ домакинства, съставени съ повече отъ 10 членове. Тѣхното намаляване е вървѣло така: презъ 1887 г. е имало 33 такива домакинства, презъ 1900 г. тѣ сж 21, презъ 1910 г. — 7, презъ 1920 г. — 6, а презъ 1926 г. е имало само 2 многобройни домакинства.

Поминъкътъ на севлиевскитѣ граждани и гражданки е билъ главно земедѣлие, лозарство, скотовѣдство, занаятчийство съ индустрия и търговия. Даннитѣ отъ преброяването на 31. XII. 1926 г. ни показватъ следното: 1) 2212 души (23·7%) сж се поминували отъ земедѣлие, лозарство, градинарство, скотовѣдство, ловъ и риболовство; 2) 17 души сж добивали минерални вещества (камъни за строежъ); 3) 3095 души (= 33·2%) сж се прехранвали отъ занаятчийство и индустрия; 4) 333 души сж изкарвали прехраната си отъ съобщения и превозъ на стоки и пжтници; 5) 995 души (= 10·7%) сж преживѣвали отъ търговия и банкови служби; 6) 937 души (= 10%) сж заемаали обществени и военни служби; 7) 796 души (= 8·8%) сж се поминували отъ свободни професии (духовна — 38, правна — 250, медицинска — 141, учителска — 305, наука, литература и изкуства — 62); 8) 103 души сж били домашна прислуга; 9) 467 души сж били рентиери и пенсионери и 10) 370 души сж имали други и непоказани занятия.

Отъ всичкитѣ жители на гр. Севлиево 4490 души (= 48·2%) сж били активно население, а останалитѣ 4835 души (= 51·8%) — неактивно население.